

6. ДАПО. - Ф. 1057, оп. 1, спр. 6, арк. 191.
7. Забаревський М. (Дорошенко Д.) В'ячеслав Липинський і його думки про українську націю і державу // У кн.: В'ячеслав Липинський та його доба: наук. збірник / Т. Осташко, Ю. Терещенко (відп. ред.); Союз гетьманців-державників та ін. - К.; Житомир: Видавничий центр КНЛУ, 2008. - 390 с. С. 261 - 294.
8. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. Вернадського. - Ф. 44, № 473, арк. 1 - 1 зв.
9. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму. - Київ - Філадельфія, 1995.
10. Листи В. Липинського до Василька М. / У кн. В. Липинський. Повне зібрання творів, архів, студії. Серія "Архів". Листування / Ред. Я. Пеленський, Р. Залуцький, Х. Пеленська та ін. - Т.1. (А-Ж) - К.: Смолоскип, 2003. - 960 с. - С. 241 - 243.
11. Листи В. Липинського до Волошина І. / У кн. В. Липинський. Повне зібрання творів, архів, студії. Серія "Архів". Листування / Ред. Я. Пеленський, Р. Залуцький, Х. Пеленська та ін. - Т.1. (А-Ж) - К.: Смолоскип, 2003. - 960с. - С. 249 - 262.
12. Листи В. Липинського до Гехтера М. / У кн. В. Липинський. Повне зібрання творів, архів, студії. Серія "Архів". Листування / Ред. Я. Пеленський, Р. Залуцький, Х. Пеленська та ін. - Т.1. (А-Ж) - К.: Смолоскип, 2003. - 960с. - С. 289 - 297.
13. Осташко Т. Суспільно-політична діяльність В'ячеслава Липинського на тлі його листування / У кн. В. Липинський. Повне зібрання творів, архів, студії. Серія "Архів". Листування / Ред. Я. Пеленський, Р. Залуцький, Х. Пеленська та ін. - Т.1. (А-Ж) - К.: Смолоскип, 2003. - 960 с. - С. 119 - 152.
14. Турченко Ф., Заліська Н. В'ячеслав Липинський - ідеолог української демократичної хліборобської партії // http://www.ukrterra.com.ua/review/210/turchenko_zalisk.htm.
15. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі - ЦДАВОВУ). - Ф. 3866, оп. 1, спр. 78.
16. ЦДАВОВУ. - Ф. 3696, оп. 1, спр. 19, арк. 5 - 6, 9 - 11.
17. Шемет С. В. К. Липинський при громадській роботі // У кн.: В'ячеслав Липинський та його доба: наук. збірник / Т. Осташко, Ю. Терещенко (відп. ред.); Союз гетьманців-державників та ін. - К.; Житомир: Видавничий центр КНЛУ, 2008. - 390 с. - С. 175 - 185.

Чернявський В.В

УДК 94(477.73):341.324.6"1941/1944"

СТАТЕВО-ВІКОВИЙ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ, ВИВЕЗЕНОГО НА ПРИМУСОВІ РОБОТИ ДО ТРЕТЬОГО РЕЙХУ В 1941-1944 РОКАХ. НА МАТЕРІАЛАХ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В статті на матеріалах м. Миколаєва досліджується динаміка вербувальних кампаній по набору робочої сили для Третього рейху в 1941-1944 роках в контексті професійного вікового та статевого складу вивезеного на примусові роботи населення.

Ключові слова: остарбайтери, вербувальні кампанії, примусова праця, депортація.

У сучасній українській історіографії вербувальні кампанії по набору робочої сили для Третього рейху подаються як хаотичні вербувально-департаційні заходи, що не мали якісної системи відбору робочої сили, а дії німецько-фашистських окупантів зводились до прагнення забезпечити економіку рейху дешевою робочою силою в найкоротші строки. Окупаційна влада повністю ігнорувала економічні особливості окупованих районів СРСР та їхні власні потреби в робочій силі, а під час вербувальних кампаній німці не віддавали пріоритету ні кваліфікованим робітникам, ні представникам конкретних професій, так само не хвилював окупантів відтік робочої сили та спровоковане ним падіння виробничих потужностей на окупованій території.

Панування такої точки зору зумовлено в першу чергу відсутністю повноцінних статистичних досліджень, оскільки більшість з них орієнтовані на підрахування загальної кількості примусових працівників, депортованих до Німеччини в роки окупації, при цьому вікова, статева та професійна складові депортованого населення не враховуються або подаються поверхово.

Дана стаття є спробою відстежити динаміку вербувальних кампаній по набору робочої сили для Третього рейху на матеріалах Миколаївської області з урахуванням професійного, статевого та вікового складу депортованих осіб. За для цього необхідна постановка наступних питань: чи віддавали окупанти пріоритет кваліфікованій робочій силі і як змінювався відсоток робітників-спеціалістів серед депортованих осіб протягом усього періоду окупації? Які робочі спеціальності користувалися найбільшим попитом під час відправки до Німеччини? Як економічний потенціал регіону вплинув на характер та перебіг вербувальних кампаній?

Матеріалом для дослідження став "Реєстр осіб, угнаних в Німецьке рабство зі Сталінського району міста Миколаєва", зроблений "Комісією по розслідуванням злочинів фашистських окупантів" в 1945-1947 роках. Реєстр укладений у формі таблиці, в якій подаються ім'я особи, рік народження, стать, партійна приналежність, спеціальність або місце праці, рік угону до Німеччини та адреса. Реєстр складається з двох списків: перший нараховує 1582 особи, другий - 264, всього 1846 осіб, вивезених з міста Миколаєва протягом 1941-1944 років [6;7-28].

Проте в даному списку зафіксовані не всі, депортовані до рейху, а лише ті громадяни, які повернулися на Батьківщину після закінчення

війни. Всього за даними "Комісії по розслідуванню злочинів фашистських окупантів" по Сталінському району зафіксовано 2076 випадків депортації до Німеччини [6]. Під час підрахування використано 1548 випадків, оскільки решта випадків містили неповні дані про депортованих осіб (відсутня інформація про рік депортації та професійну орієнтацію).

Кампанія по набору робочої сили для Третього рейху на території міста Миколаєва тривала з жовтня 1941 по березень 1944 і складалась з шести вербувальних акцій. Серед усіх досліджених випадків на жовтень-січень 1941 року припадають лише 11 депортацій до рейху (з 1548 випадків!), з них 10 чоловіків та одна жінка. За професійним складом важко простежити якусь системність. Наприкінці осені та в грудні 1941 року переводом робочої сили з окупованих територій у рейх керувала "Група промислового використання" В.Мансфельда, який під час проведення вербувальної кампанії не використовував інструментів прямого примусу, обмежуючись лише агітацією та пропагандою. Набір робітників відбувався на основі добровільного виїзду до рейху, через що кількість завербованих працівників на території України в листопаді-грудні 1941 та в січні 1942 років відносно незначна, що чітко простежується і на прикладі міста Миколаєва, де в 1941 році до рейху депортували 0,7% від загального числа досліджених випадків. Така динаміка зберігалась і протягом початку 1942 року.

Докорінно ситуація змінюється в лютому 1942 року, коли крах відомства В.Мансфельда став очевидним. На керівній посаді його замінив Ф.Заукель, який розпустив "Групу промислового використання" та утворив замість неї "Імперське бюро з використання трудової сили". 31 березня 1942 року виходить директива Ф.Заукеля, в якій наказувалось форсувати вербувальну кампанію усіма доступними методами. Таким чином, окупанти перейшли до прямого примусу та репресивно-терористичних методів, що відзначилось на кількості депортованих осіб протягом 1942 року. В реєстрі осіб, угнаних в німецьке рабство зі Сталінського району міста Миколаєва з березня по грудень 1942 року зафіксовано 447 випадків депортацій до Німеччини, що складає 28,8% від загальної кількості депортованих за всі роки окупації. За вербувальні кампанії 1942 року депортували 87 працівників невикробничих спеціальностей (тобто людей, задіяних у сфері послуг або таких, які не брали участь у виробництві), 69 безробітних. Цікавим є факт переваги кваліфікованих робітників над некваліфікованими протягом усього 1942 року. Так, на 29 випадків угоны чорноробочих припадає 262 кваліфіковані працівники, з яких найбільше слюсарів - 34, токарів -14, суднозбірників - 14, електриків - 8, столярів - 8, розмітників - 5. Усього за 1942 рік до рейху депортували представників 23

робітничих спеціальностей. Окрім кваліфікованих робітників, до Німеччини виїхали 3 інженери. Статевий склад депортованих осіб у 1942 році мав таку структуру: з 447 осіб майже дві третини складали чоловіки, яких зафіксовано 321 особа, жінок - 126 осіб.

У 1943 році окупаційна влада вдалась до нової тактики набору робочої сили. Тепер робочу силу для економіки рейху набирали за допомогою так званих мобілізацій молоді, коли вивезенню до рейху підпадали молоді люди певного віку народження. Так, у 1943 році проводилось усього дві мобілізації в січні - травні, коли вивозились особи 1925 року народження та в липні-вересні, коли під депортацію потрапила молодь 1926 року народження. Наприкінці вербувальної кампанії до рейху почали вивозити й осіб 1927 року народження. Паралельно з вищезазначеними через біржу праці велась вербовка осіб інших років народження. У реєстрі зафіксовано 358 випадків депортації по Сталінському району міста Миколаєва що складає 23,1% від загального числа. У професійному відношенні переважна більшість - безробітні (241 випадок), наступні за кількістю представники невиробничих професій - 25. Вивезених некваліфікованих працівників нараховувалось усього 11 осіб, кваліфікованих - 59, з них представники 13 робітничих професій: найбільше слюсарів - 6, ковалів - 3, електриків - 3. Порівняно з попереднім роком значно збільшилась кількість депортованих жінок. Так, у реєстрі за весь 1943 рік зафіксовано 142 випадки депортації жінок, чоловіків - 216. Фактично в 1943 році німецько-фашистські окупанти провели останню чітко сплановану вербувальну кампанію на території м. Миколаєва.

У лютому-березні 1944 року в місті Миколаєві та області окупаційна влада проводила останню акцію по набору робочої сили для Третього рейху. У зв'язку з наближенням Червоної армії німецькі війська розпочали евакуацію. Ще в листопаді 1943 року з території міста та області почали вивозити фольксдойчей, цивільну окупаційну адміністрацію та інших колаборантів. Окупанти прагнули максимально виснажити промислові потужності Миколаївщини, в першу чергу суднобудівної галузі, тому разом з вивезенням матеріальних цінностей під виглядом евакуації в лютому-березні 1944 року розгорнулись масштабні акції по набору робочої сили для Третього рейху. За 1944 рік у реєстрі зафіксовано 743 випадки депортації до рейху, 47,4% від загальної кількості. Професійний склад: безробітні - 185 чоловік, невиробничі спеціальності - 120. Кількість кваліфікованих працівників - 351 особа, а некваліфікованих - 78 осіб. Усього за 1944 рік зафіксовано 19 робітничих спеціальностей, серед них найбільше: слюсарів - 48, столярів - 18, електриків - 16, розмітчиків - 11,

токарів - 8, техніків - 8. Статеву структуру депортованих осіб у лютому-березні 1944 року суттєво відрізняється від двох попередніх років. Випадків депортації жінок зафіксовано лише 59, а чоловіків 684 особи!

При порівнянні динамік вербувальних кампаній по набору робочої сили для Третього рейху видно цілий ряд тенденцій, більшість з яких не співпадають з традиційними уявленнями, що склалися в вітчизняній історичній науці. По перше, це співвідношення кваліфікованої та некваліфікованої робочої сили.

Так, у 1942 році з усієї кількості депортованих осіб кваліфіковані робітники склали близько 58,6 %, а некваліфіковані - лише 6,5%, беручи до уваги той факт, що безробітні склали близько 15,4%, а на представників невиробничих спеціальностей припадає 19,5% від загальної кількості випадків. На основі цього можна зробити цілком справедливе припущення, що протягом перших вербувальних кампаній німці віддавали пріоритет саме кваліфікованим кадрам (цим можна пояснити і велику кількість слюсарів, депортованих до рейху в 1942 році). Цю точку зору підтверджує і цілий ряд інших фактів. Так, відомство В.Мансфельда станом на 19 лютого 1942 року депортувало до Німеччини з окупованих східних територій 600 - 650 тис. чоловік, серед яких 300 тис. кваліфікованих промислових робітників. В.Мансфельд у доповіді відмічав високу "якість" доставленої робочої сили, пропонуючи збільшити її продуктивність шляхом матеріальної стимуляції праці [4;660]! Але після утворення "Імперського бюро з використання робочої сили" вербувальні кампанії стали переслідувати в першу чергу кількісні цілі, прагнучи в найкоротші строки покрити катастрофічний дефіцит робочої сили, що ріс у геометричній прогресії після кожної нової хвилі мобілізацій до лав Вермахту.

Чи планувалось використання кваліфікованої робочої сили на території рейху? Відповідь на це питання може дати тільки дослідження проблеми відповідності радянських робітників особливостям німецької промисловості. За роки першої п'ятирічки в СРСР виникла власна "технічна культура" та "культура виробництва", які увібрали в себе як кліматичні і географічні особливості СРСР так й ідеологічні кліше доби сталінізму. Саме тому такі великі німецькі промислові концерни як "Хенкель", "Круп" та "Гегфарбен" відмовились брати "шефство" над радянськими заводами та фабриками. Оскільки, на їхню думку, доцільнішою була побудова нових підприємств, ніж модернізація старої радянської інфраструктури під німецькі зразки [1;67]. Можливо, з використанням радянської кваліфікованої робочої сили виникли аналогічні проблеми. Тобто навіть кваліфікованого радянського робітника необхідно було практично заново навчати працювати з новим

обладнанням, на що у фашистського керівництва не було ні часу, ні коштів, ні бажання. З професійного складу депортованого населення Сталінського району м. Миколаєва за 1942 рік чітко простежується пріоритет кваліфікованої робочої сили, чого не скажеш про вербувальні кампанії 1943 року, коли кваліфікована робоча сила склала лише 16,4%. При цьому кількість робітничих професій порівняно з 1942 зменшилась на 10, склавши 13 спеціальностей, від загального числа депортованих при абсолютній більшості безробітних - 67.3%. Представники невиробничих спеціальностей склали 12.3% від загальної кількості. Відношення некваліфікованих робітників до загальної кількості так само мізерне, приблизно 3%. Така динаміка не звична й тим, що на більшості окупованих східних територій за кількістю депортованих найрезультативнішим вважається саме 1943 рік. У нашому випадку за 1943 рік по Сталінському району м. Миколаєва під депортацію потрапила найменша кількість людей, хоча в цей період вербувальні заходи по всіх тимчасово окупованих територіях СРСР велись з найбільшою інтенсивністю. Так, паралельно з мобілізацією молоді 1925-1927 років народження продовжувався набір через повістки бірж праці старших осіб, а облави стали звичайним явищем.

Чому в нашому випадку зовсім інша ситуація? Можливо, відповідь треба шукати в промислових та стратегічних особливостях м. Миколаєва, яке, починаючи з самого заснування, відіграло одну з ключових ролей в контролі судноплавства на Чорному та Азовському морях. Миколаївський морський порт із судноремонтним заводом і два потужні суднобудівні заводи: імені А.Марті та імені 61 комунара були потрібні німцям для організації судноплавства та його контролю. Окрім того, на стапелях заводу імені А.Марті знаходився лінкор "Радянська Україна" в стані 17,5 % готовності, що складало значний інтерес для окупантів. Протягом 1941 та першої половини 1942 років німцям вдалося налагодити виробництво на суднобудівних підприємствах міста. У 1943 році вони працювали на 25% потужності довоєнного часу [5; 122]. У такій ситуації масовий відтік робочих рук з м. Миколаєва є не логічним.

Ставлення окупантів до трудових ресурсів міста можна простежити на прикладі змін кількості депортованих до Німеччини з суднобудівних підприємств у 1942-1944 роках. Так, у 1942 році з заводу А.Марті депортували 44 особи, з заводу імені 61 комунара - 26, усього - 70. За 1943 рік з заводу А.Марті - 18 чоловік, з заводу імені 61 комунара - лише 8 чоловік, разом 26 осіб. У процентному відношенні робітники з підприємств суднобудівної галузі в 1942 р. склали 28,9% від загальної кількості депортованих кваліфікованих працівників, за 1943 рік - приблизно 44%, якщо

враховувати більше ніж у 2,5 рази меншу кількість депортованих кваліфікованих робітників. Працівники суднобудівних заводів складають незначну частину від депортованих до Німеччини осіб, як у загальному відношенні так і у відношенні виключно до групи кваліфікованих працівників.

Таким чином, можна констатувати особливе ставлення окупантів до трудових ресурсів усього міста в цілому, оскільки практично вся міська інфраструктура обслуговувала потреби кораблебудування, а завод "Сільськогосподарської техніки" та завод "Дормашина" не працювали. Більшу кількість випадків угону в 1942 році можна пояснити тим, що німці ще не налагодили повноцінне виробництво. На відміну від інших регіонів окупанти не створювали в м. Миколаєві "штучного безробіття". Наприклад, після реєстрації працездатного населення міста, всі особи, що мали в робочій книжці відмітку "Верф" обов'язково мали повернутися на робочі місця. А ось звернення коменданта міста до населення від 12.03.42 року: "Закликаю населення до енергійного виробництва та відбудови. Але відбудову все ще саботують тим, що працездатні особи не приходять до відділу праці або не приймають призначену роботу. Тому, починаючи з 27.04.42 року до примусової роботи притягатимуться всі безробітні та непрацездатні особи, що вчасно не заявили в відділі праці про поважну причину" [7].

У 1942 році німці часто використовували депортацію до рейху як дисциплінарне покарання для стимуляції роботи решти робітників. Економія окупантами трудових ресурсів міста пояснює – чому до Німеччини депортували відносно мало мешканців Миколаєва. Так, за всі роки окупації до Німеччини депортували всього 5000 чоловік [8]. Це небагато, якщо брати до уваги, що станом на 1939 рік населення м. Миколаєва разом з приміською територією складало 139 тисяч чоловік, хоча внаслідок призову до лав Червоної армії та евакуації населення міста сильно скоротилось [9].

Наймасовішою стала вербувальна кампанія 1944 року, яка проходила під виглядом примусової евакуації. Якщо порівнювати із загальноукраїнськими тенденціями, то 1944 рік поступається за кількістю депортованих 1943 року. У нашому ж випадку - це рік наймасовішої депортації за весь період війни, незважаючи на те, що населення міста та області вивозилось до рейху лише протягом лютого - березня, оскільки 28 березня 1944 року місто Миколаїв звільнила радянська армія. Невелику, порівняно з 1943 роком, кількість депортованих до рейху по окупованих східних територіях можна пояснити безладом, спровокованим відступом тилкових та фронтових частин Вермахту. Але в випадку з м. Миколаєвом окупантам вдалося відправити до Німеччини найбільшу кількість людей.

Це знову пояснюється стратегічними особливостями південного регіону України, оскільки наявність потужної річкової мережі з виходом до моря та портових інфраструктур, дозволяли перевозити великі вантажі навіть в екстремальних умовах. Наприклад, персонал суднобудівного заводу імені 61 комунара та судноремонтного заводу вивозився на баржах, підігнаних по річках прямо до підприємств. Більшість осіб, депортованих у 1944 році, вивозились на машинах в Одесу, а далі морем відправлялись у Румунію. Отже, ті особливості, що в 1942 та 1943 роках провокували економне ставлення окупантів до трудових ресурсів міста Миколаєва, зробили можливою масову депортацію в лютому-березні 1944 року. Вербувальна кампанія 1944 року мала лише одну мету - вивезти до приходу Червоної армії з території міста та області якомога більше працездатного населення. Звісно, пріоритети 1942 та 1943 років втратили свою значимість, тому в 1944 році кваліфіковані працівники склали 47.7%. З заводу імені 61 комунара вивезли 63 робітники, а з заводу імені А.Марті - 93 особи, що разом склало 156 чоловік, а це 46.8% від кількості депортованих кваліфікованих працівників. Серед списку депортованих спеціалістів представники суто суднобудівних спеціальностей, наприклад, такелажники в реєстрі осіб, угнаних в німецьке рабство за 1944 рік, є п'ять таких випадків. У 1944 році фашисти не гребували навіть непрацездатними, про що свідчать 9 випадків депортації інвалідів.

Статеву структуру депортованого населення суперечить традиційним уявленням. Перше, що не відповідає загальній думці, це надзвичайно малий відсоток жінок серед депортованих осіб. Традиційно вважається, що серед східних робітників кількість жінок досягала близько 50% від загальної кількості. На 1548 досліджених випадків жінки склали 327, це приблизно 21,1% від загальної кількості, тобто на одну депортовану жінку припадало 3-4 чоловіки. Співвідношення статей змінювалось і залежно від років депортації. Так, за 1942 рік до рейху вивезли 126 жінок та 321 чоловіка. Найбільшу кількість жінок вивезли до Німеччини в 1943 році - 142 особи, тоді як чоловіків - 216. Найбільший процент депортацій населення жіночої статі в 1943 році можна пояснити тим, що тоді вербувальні кампанії йшли на основі мобілізацій молоді за роками народження і депортації піддавалась уся вікова група незалежно від статі. Окупанти надзвичайно мало вивезли жінок в останні місяці окупації. Так, у лютому-березні 1944 року кількість депортованих чоловіків склала 743 особи, а жінок - лише 59! Таку мізерну кількість можна пояснити бажанням окупантів максимально послабити регіон як у промисловому, так і у військовому відношеннях, тому в першу чергу під депортації потрапляли лише чоловіки, придатні для

військової служби та кваліфіковані робочі. Враховуючи обмежену кількість транспорту, вивозити ще й жінок було нелогічно. Таким чином, фашисти під час набору робочої сили для німецької економіки орієнтувались у першу чергу на чоловіків, мобілізація та депортація жіночого населення не були такими масовими і скоріш за все мали допоміжний характер.

Вікова структура депортованого населення в цілому не відрізняється від загальноукраїнських тенденцій. Так, у 1942 році середній вік депортованих склав 26 років, у 1943 лише 19, оскільки основна маса депортованих складалась з юнаків і дівчат від 16 до 18 років. У 1944 - 36 років, а вік вивезених осіб мав суттєву амплітуду від 17-18 до 60 і більше років.

Зроблені нами підрахунки не є абсолютно точними, а лише вказують на загальній перебіг вербувальних кампаній, виходячи зі стратегічних та економічних особливостей регіону. Отримані дані здебільшого мають суперечливий характер і яскраво доводять факт впливу регіональних особливостей на хід вербувальних кампаній, що робить доцільним перегляд традиційної точки зору.

Chernyavskyi V.V

PROFESSIONAL, AGE, AND GENDER CONTINGENTS OF THE POPULATION, WHICH WERE SENT TO DO FORCED LABOR TO THE THIRD REICH IN 1941-1944. ON THE MATERIALS OF CITY MYKOLAYIV

In the article in the materials of the city Mykolayiv is researched the dynamics of recruiting companies who gathered a work force for the Third Reich in 1941-1944 in professional, age, and gender contingents of the population, which were sent to do forced labor.

Key words: OST-Arbeiter, recruiting company, compulsory work, deportation.

Чернявский В.В.

ПОЛОВО-ВОЗРАСТНОЙ И ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ СОСТАВ НАСЕЛЕНИЯ, ВЫВЕЗЕННОГО НА ПРИНУДИТЕЛЬНЫЕ РАБОТЫ В ТРЕТИЙ РЕЙХ В 1941-1944 ГОДАХ. НА МАТЕРИАЛАХ НИКОЛАЕВСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье на материалах Николаевской области исследуется динамика вербовочных кампаний по набору рабочей силы для Третьего рейха в 1941-1944 годах в контексте профисинального и полово-возрастного состава вывезенного населения.

Ключевые слова: остарбайтер, вербовочная кампания, принудительный труд, депортация.

Джерела та література

1. Айхольц Д. Цели Германии в войне против СССР // Новая и новейшая история.- 2002. - №6 - С. 43-71.
2. Гальчак С.Д. "Східні робітники" з Поділля у Третьюму рейху: депортація, нацистська каторга, опір поневолювачам. - Вінниця, 2003. - 344 с.
3. Черних Г.Г. Угон і репатріація радянської молоді в роки Другої світової війни.// Матеріали 2-ї Миколаївської обласної конференції "Історія. Етнографія. Нові дослідження". - 1997. - Т.2. С. 84-87
4. Нюрнберзький процес: Сборник материалов в 8-ми т. Т.4. - М.:Юрид. лит., 1990. - 692 с.
5. Миколаївщина в роки Великої Вітчизняної війни 1941-1944., Квіт. - М.: - 2004. - 523 с.
6. Державний архів Миколаївської області (далі ДАМО).Ф.Р.-1894. Оп.2.- Спр.16.- Арк. 6, 7-28.
7. ДАМО. Ф.Р.-1035. Оп. 1- Спр.31.- Арк.20
8. ДАМО. Ф.Р.-1894. Оп. 2- Спр.2.- Арк.2
9. ДАМО. Ф.Р.-2134. Оп. 1- Спр.1.- Арк.4

Чорна Л.М.

УДК 94(477-74):378.663 "1918/1932"

ОДЕСЬКИЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ІНСТИТУТ У ПЕРШІ РОКИ ІСНУВАННЯ: ВІД ІДЕЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ

У статті розглядається проблема історії становлення та розвитку Одеського сільськогосподарського інституту на початку ХХ ст. до 1932р. Зокрема висвітлюються проблеми його становлення та труднощі, які спіткали формування інституту. У статті зазначається, що Одеському сільськогосподарському інституту дуже мало приділялося уваги у спеціальній літературі. Тому потреба у дослідженні історії інституту залишається актуальною.

Ключові слова: Одеський сільськогосподарський інститут, сільськогосподарське товариство, сільськогосподарський факультет.

В останні роки зросла зацікавленість до історії вузів і факультетів Одеси. Найбільше пощастило ОНУ ім. І.І. Мечникова: було видано 4 історії університету, історії інших вузів Одеси. А сільськогосподарський інститут залишився чи не найбільш обділеним в дослідженні власної історії.

Одним із перших, хто звернувся до вивчення історії Одеського державного аграрного університету, був професор А.С. Бориневич, який зробив перший опис історії сільгоспінституту у першому виданні Одеського сільськогосподарського інституту. [1, с.193] В останньому